

Tóth J. Zoltán

Erkölcsei jogok, emberi jogok, alkotmányos jogok

[Tóth J. Zoltán: Erkölcsi jogok, emberi jogok, alkotmányos jogok. In: Birher Nándor – Homicskó Árpád Olivér (szerk.): Az egyházi intézmények működtetésének etikai alapjai. Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XXVIII. (sorozatszerkesztő: Homicskó Árpád Olivér). Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2019 (ISSN 2063, ISBN 978-615-5961-21-2), 53-61. o.]

I. Bevezetés

Jogok, ezen belül emberi jogok nélkül az ember pusztán tárgyként, dologként létezhetne, megfosztva az emberi létezéssel együtt járó azon morális igényektől, melyek őt emberré: gondolkodó, érző, a világot felfogni és megérteni képes, idő- és éntudattal rendelkező, erkölcsi ítéleteket alkotni tudó lényé teszik. E tulajdonságok okán az emberek nem kezelhetők dologként, nem válhatnak más emberek tulajdonává, és (mint szabad akarattal rendelkező lények) nem foszthatók meg életük meghatározásának jogától. Gondolataikért nem vonhatók felelősségre, tetteik pedig mindaddig csak morálisan ítéelhetők meg, amíg nem ártanak másnak vagy másoknak, nem veszélyeztetik a többi ember jogait vagy jogos érdekeit, nem okoznak (anyagi, fizikai vagy lelki) kárt. Minden embert megilletnek bizonyos jogok, pusztán azért, mert emberek; e jogok nem korlátozhatók és nem sérthetők meg, sem az állam, sem senki más által.

Szociális és oktatási intézményekben, főként ott, ahol kiskorúak (A Gyermekek jogairól szóló 1989-es New York-i egyezmény szóhasználatában minden 18 év alatti esetben: gyermekek) vannak, különösen figyelni kell arra, hogy e jogok érvényesüljenek, ugyanis az intézményben lakók, gondozottak, tanulók stb. a társadalom legsérülékenyebb és legvédtelenebb csoportjait jelentik. Az idősek otthonainak sokszor a családjuk által is alig vagy egyáltalán nem látogatott lakói, a felnőtteket tisztelve félő gyermekek, a körülöttük levő világról keveset tudó fogyatékosok stb. mind kiemelten veszélyeztetettek, akiknek az érdekeiért legfeljebb tanítóik, nevelőik, gondozóik, ápolóik, illetve végső soron az intézetek vezetői tudnak kiállni – ha tisztában vannak ők is a saját jogaikkal, lehetőségeikkel, a tevékenységüket körülvevő jogszabályi környezettel.

Jelen fejezet az ő számukra kíván bepillantást nyújtani az alapvető jogokkal kapcsolatos fogalmi készletbe, ezek kialakulásának és erkölcsi igazolásának mikéntjébe, továbbá ezen speciális jogok érvényesítésének a lehetőségeibe; míg ugyanis azt többnyire tudják, hogy milyen (a rendes, tételes jog által szabályozott) esetekben lehet bírósághoz vagy valamilyen közigazgatási hatósághoz (esetleg más szervhez, pl. az alapvető jogok biztosához vagy az oktatási jogok miniszteri biztosához) fordulni, addig az alkotmányos jogokkal kapcsolatos igényérvényesítési lehetőségekkel többnyire nincsenek tisztában.

II. Az emberi jogok megalapozása

Az alkotmányba foglalt és ténylegesen érvényesülő jogok eredetileg emberi jogokként fogalmazódtak meg a felvilágosodás menetében, kisebb részben a XVII., nagyobb részben a XVIII. században. Az *emberi jogok* azokat a jogokat jelentik, melyek az ember ember mivoltából fakadnak; melyek az embert születésénél fogva megilletik, mert annak filozófiai lényegéhez tartoznak. Abban azonban, hogy mi ez a filozófiai lényeg, jelentős eltérések voltak és vannak az egyes gondolkodók között. A legtöbben a természetjog tárgyi

normarendszerének természetes jogaiból eredeztetik az emberi jogokat, vagyis az emberi jogok az erkölcsi normarendszerek alapjául is szolgáló ún. *természetes jogok* következményei.

A *természetjog* – általános értelemben – az ember vagy az emberek közössége által tudatosan létrehozott tételes (ún. pozitív) joghoz képest magasabb rendűnek tekintett normatív rend, melynek normái nem emberi eredetűek, az emberi (jogalkotói) akarattól függetlenül, mindenkor és mindenhol érvényesülnek, mert ezen normák az abszolút igazságosságot testesítik meg. A „természet” szó – eltekintve egyes szofista filozófusoknak a külső, fizikai-biológiai természettel azonosított fogalomhasználatától – az ember „belső” természetét, lényegi tulajdonságait (hajlamait, vágyait, egyéb lélektani jellemzőit) jelenti, így azt, hogy az ember a „jóra” törekszik, vagyis olyan körülmények között szeretne élni, amely pozitív, kellemes érzéseket vált ki belőle, és mivel „eszes lény”, ezért képes felmérni, hogy ezt mely feltételek mellett valósíthatja a leginkább meg. Mivel tudja, hogy minden jó alapja, nélkülözhetetlen feltétele a biztonság, amit csak más emberek védelme garantálhat a számára, ezért törekszik arra, hogy más emberekkel társuljon. Ennek érdekében közösségeket hoz létre, és a közösség fennmaradása (a közösségi létből származó előnyök tartós biztosítása) érdekében tartózkodik azon magatartásoktól, amelyek annak felbomlásához vezetnének. Vagyis a közösségben élő emberek mindegyike saját érdekében elfogad (mind másokra, mind saját magára nézve) olyan szabályokat, amelyek a közösség együtt maradását és a közösségben élő emberek hatékony együttműködését szolgálják, azért, hogy ezáltal bizonyos előnyökre tegyen szert. Ezek a szabályok lesznek a természetjogi szabályok, ugyanis ezek betartása felel meg az emberek belső természetének.

Más, vallási alapú felfogást képviselő filozófusok az ember (minden ember egyenlően) halhatatlan lelkét alapul véve fogalmazták meg a természetjog szabályait, míg pl. Immanuel Kant az ésszel elvileg belátható valódi önérdeket mint az állami jogi szabályozás alapját és feltételét kifejezetten etikai kategóriaként fogalmazta meg, és ebből vezette le a gyakorlati észhasználat három követelményét: az emberek szabadságát, egyenlőségét és önállóságát. Kant szerint mind a jog, mind az erények szerinti magatartások az emberek természetes észhasználatán alapulnak, olyan kötelezettségeken, amelyek az eszes lények azon felismeréséből következnek, hogy bizonyos cselekvések megvalósítása (és mások elkerülése) tulajdonképpen önérdekük. Ezt fejezi ki az autonómia elve, amelynek kanti megfogalmazása szerint „úgy válasszunk, hogy választásunk maximái ugyanabban az akaráásban egyúttal általános törvényként is benne foglaltassanak”. (Kant, Immanuel: Az erkölcsök metafizikájának alapvetése, 75. o. In: Kant, Immanuel: Az erkölcsök metafizikájának alapvetése – A gyakorlati ész kritikája – Az erkölcsök metafizikája, Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1991.)

Mindennek megfelelően az *emberi jogok* azon természetes vagy erkölcsi jogok, melyek az ember biológiai és morális státuszával állnak összefüggésben, és amelyek személyisége elismerésének, tiszteletének és védelmének, illetve a társadalomban elfoglalt, másokkal születésénél fogva egyenrangú és egyenjogú pozíciójának feltételeit és garanciáit jelentik.

Az emberi jogoknak – Karel Vašák kategorizálása alapján – hagyományosan *három generációját* különböztetik meg. Az *első generációs emberi jogokat* a felvilágosodás menetében, döntően a XVIII. század végétől kezdődően elismert és megfogalmazott *politikai* (pl. választójog) és *polgári jogok* (az ún. klasszikus szabadságjogok: szólásszabadság, mozgásszabadság, tulajdonhoz való jog, élethez való jog, testi integritáshoz való jog stb.) jelentik. A *második generációs emberi jogok* az ún. *gazdasági, szociális és kulturális jogok*, melyek a XIX. század végétől, XX. század elejétől már nem az egyének negatív jellegű szabadságát, vagyis állami beavatkozástól való mentességét garantálják, hanem az államot a megélhetés, a munkavállalás, illetve a társadalmi életben való aktív részvétel lehetővé tétele érdekében tevőleges cselekvésre kötelezik (munkához való jog, pihenéshez való jog, szociális

biztonsághoz való jog, művelődéshez való jog stb.). Végül a *harmadik generációs emberi „jogok”* az ún. *szolidaritási* (más elnevezéssel: *globalizációs*) *jogok*, melyek a XX. század végétől olyan, alanyi jogként nem elismert kívánalmakat fogalmaznak meg, melyek egyéni garانتálása és egyéni gyakorlása a védeni kívánt érdek természete miatt lehetetlen, és amelyek tipikusan az államok együttműködését feltételezik, az emberiség egésze érdekeinek védelmezése végett (egészséges környezethez való jog, a fenntartható fejlődéshez való jogkollektív nemzetiségi jogok, fogyasztói jogok, illetve legújabban ilyen az egészséges élelemhez és az ivóvízhez való jog).

III. Az alkotmányos jogok

Az emberi jogok azáltal válnak *alkotmányos joggá*, hogy azokat az adott állam alkotmánya elismeri és védelemben részesíti. (Az alkotmányok továbbá nemcsak emberi, hanem *állampolgári jogokat* is tartalmazhatnak, melyek – nevükből is adódóan – abban különböznek az emberi jogoktól, hogy azok nem az ember ember, hanem az egyén polgár mivoltához, tehát egy adott állammal fennálló kapcsolatához kötődnek, így csak az adott állam polgárait illetik meg, ilyen pl. a választójog vagy a közhivatal viseléséhez való jog. Végül létezhetnek jogai azoknak is, akik nem állampolgárok; ilyen pl. a menedékjog, mely minimálisan biztosítja a valós üldöztetéstől való félelem esetén az üldöztetés idejére az állami oltalmat.)

III.1. Abszolút és korlátozható jogok

Alkotmányunk, azaz Magyarország Alaptörvénye is számos alkotmányos jogot (emberi és állampolgári jogot) tartalmaz; ezek közül egyesek *abszolút (korlátozhatatlan) jogként* kiemelkednek a többi közül. Ezek – a relatív (korlátozható) jogokkal ellentétben – döntően azokat a jogokat jelentik, melyek gyakorlása még különleges jogrend idején sem függeszthető fel vagy korlátozható. Ilyen jelenleg az emberi méltósághoz való jog és az élethez való jog; a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma; a (rab)szolgaság tilalma; az emberkereskedelem tilalma; az a tilalom, hogy tilos emberen tájékoztatáson alapuló, önkéntes hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni; az eugenika, a szervkereskedelem és a klónozás tilalma; az ártatlanság vételeme; a védelemhez való jog; a *nullum crimen et nulla poena sine lege* elve (azaz hogy senki nem nyilvánítható bűnösnek, és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején nem volt bűncselekmény), illetve a *ne bis in idem* elve (azaz a többszörös büntetőjogi értékelés tilalma). De ilyen abszolút jognak minősülnek egyes más olyan jogok is, amelyek korlátozása fogalmilag lehetetlen, például a gondolatszabadság, avagy a lelkiismereti és vallásszabadság részjogosítványának számító szabadság a vallás vagy más meggyőződés megválasztására vagy megváltoztatására.

E jogok garانتálása nem az állam vagy az állami szerv mérlegelésén múlik, mert mérlegelésre – lévén ezek abszolút jogok – nincs lehetőség. Mivel – például – minden ember méltósága teljes (és teljességében egyenlő), bármely szermély olyan feltételek közé kényszerítése, mely méltóságától őt megfosztja, jogellenes, és büntetendő. Szintén jogellenes bárkit vallásának gyakorlásában, vagy egyáltalán: lelkiismereti meggyőződésének megválasztásában korlátozni, mert a lelkiismeret és a gondolat az egyén legbensőbb szférája, mely az egyéni autonómiából, az ember erkölcsi ítéletek alkotására való képességéből immanens módon következik. E jogokkal szemben semmilyen állami cél vagy más jog nem mérlegelhető, mert nincs olyan érdek, mely alapján bárkit méltóságától, testi integritásától, szabad gondolkodásától vagy meggyőződése kialakításától megfoszthatnánk.

Minden más jog – kisebb vagy nagyobb mértékben – *korlátozható*. A korlátozásnak azonban szigorú szempontjai és mércéi vannak, vagyis e jogok garantálása szintén nem diszkrecionális állami döntés kérdése; a személyek relatív jogai is csak megfelelő feltételek alapján, indokolt esetben hagyhatók figyelmen kívül.

III.2. Az alapjogok korlátozása

Magyarországon az általános alapjog-korlátozási teszt az ún. *szükségességi-arányossági teszt*. Ezt az Alkotmánybíróság dolgozta ki még működése kezdetén, mai alaptörvényi megfogalmazása pedig így hangzik: „Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.” [Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés.]

Vagyis egy alkotmányos jog korlátozásához – amennyiben az nem abszolút jog, mert azok korlátozhatatlanok – a következő *tartalmi* feltételek szükségesek. 1) Legyen egy alkotmányos cél (más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték /például közrend, nemzetbiztonság, közegészség/ védelme), amely indokolja az adott jog korlátozását (*legitimitás*). 2) Az adott alapjog korlátozása alkalmas legyen e legitim cél elérésére, vagyis feltétel, hogy az adott alapjog korlátozásával egyáltalán lehetséges legyen a másik alapvető jog érvényesülését vagy egy alkotmányos érték védelmét biztosítani, elősegíteni (*alkalmasság*). 3) E más alapvető jog vagy alkotmányos érték megóvása más módon ne, csak egy alapjog korlátozásával, illetve éppen ezen alapjog (és ne egy kevésbé fontos alapjog) korlátozásával legyen lehetséges, vagyis az alapjogok vagy alkotmányos célok ütközése (az adott alapjog korlátozása egy legitim cél érdekében) elkerülhetetlen legyen (*szükségesség*). 4) Az alapjog-korlátozásra az előző feltételek fennállása esetén is csak akkor kerülhet sor, ha az adott alapjog korlátozása kisebb alapjogi sérelemmel jár, mint amekkora az az előny, amelyet a másik alapvető jog vagy alkotmányos érték érvényesítése biztosítani képes, tehát egy alapjog korlátozásának megengedettségéhez elengedhetetlen, hogy az az által elért előny meghaladja a korlátozással okozott vagy okozandó hátrányokat (*arányosság*).

Az Alaptörvény ezek mellett kiemeli még az alapvető jog lényeges tartalma tiszteletben tartásának követelményét, ez azonban valójában része az arányosságnak, mert egy alapjog lényeges tartalmának korlátozása bármilyen összevetésben aránytalan, hiszen ez esetben az adott (lényeges tartalmában is korlátozott) alapjog gyakorlatilag kiüresedne, funkciótlaná válna. Végül az alapjog-korlátozás *formai* követelménye, hogy az csak törvényben lehetséges, alsóbb szintű jogforrásban (kormányrendeletben, miniszteri rendeletben stb.) nem. Ennek az az indoka, hogy a törvényi szint megkövetelése garanciális jelentőségű: egyrészt a törvények – a kihirdetésükre vonatkozó szabályok miatt – jobban „szem előtt vannak”, így esetükben biztosítható tartalmuk széles körű megismerhetősége; másrészt a törvényeket közvetlenül a választópolgárok összessége által többségi alapon megválasztott Országgyűlés hozza, így a demokratikus legitimitáció is a törvényi szint mellett szól.

IV. Az alkotmányos jogok érvényesítése

Az abszolút alkotmányos jogok tehát nem sérthetők meg, a relatív jogok pedig csak a megfelelő garanciális feltételek mellett korlátozhatók; e követelményeket bármely intézményben, de különösen a sérülékeny csoportokhoz tartozó emberekkel foglalkozó

intézményekben érvényesíteni kell. Ahogy azonban a „rendes” jogokat is néha megsértik, előfordulhat az is, hogy valahol az alkotmányos jogokat nem tartják be. A rendes jogok érvényesítésére nyitva álló hatósági és bírósági út többnyire jól ismert, az alapvető jogok sérelme esetén igénybe vehető jogérvényesítési lehetőség azonban jelenleg még kevésbé az, ezért lényeges, hogy a szociális, oktatási stb. intézményekben dolgozók, főként pedig azok vezetői ezzel is tisztában legyenek.

IV.1. Az alapjog-érvényesítés szervei

Fontos tudni, hogy Magyarországon az alkotmányos jogokat mindenkinek tiszteletben kell tartania, és minden állami és társadalmi szervnek – működése során – azokra tekintettel kell lennie. Az alkotmányos jogok figyelemmel kísérése nem merül ki az Alkotmánybíróság tevékenységében: számos állami szerv (egyik) kifejezett feladata az alkotmányos jogok betartatása. A bíróságok és a közigazgatási hatóságok mellett kiemelendő e körben az ügyészség (mely nemcsak fellép a törvényesség érdekében, hanem alkotmánybírósági eljárást is kezdeményezhet); az alapvető jogok biztosa (akinek a feladata kérelem alapján vagy hivatalból bizonyos „visszásságok” kivizsgálása, vagyis hogy bármely hatóság, ideértve a közszolgáltatást végző szerveket is, tevékenységével vagy mulasztásával megsértette-e a beadványt tevő személy vagy más személyek alapvető jogát, vagy e tevékenység vagy mulasztás jár-e a jogsérelem közvetlen veszélyével); a Nemzeti Adatvédelmi és Információs Hatóság (amely a személyes adatok védelméért és a közérdekű vagy közérdekből nyilvános adatok nyilvánosságáért felelős); a Független Rendészeti Panasztestület (amely a rendőri szervek visszaélésszerű tevékenységével kapcsolatos panaszokat vizsgálhatja ki); az Egyenlő Bánásmód Hatóság (amely a legtágabb értelemben vett közszféra, valamint a munkaviszonyok és a szolgáltatások terén a hátrányos megkülönböztetés tilalmának érvényesítésére, illetve az esélyegyenlőség biztosítására hivatott); stb. (Mindezek mellett, végső esetben léteznek nemzetközi jogérvényesítő fórumok is, melyek közül a legismertebb, egyszersmind a leghatékonyabb a strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bírósága.)

IV.2. Az Alkotmánybíróság és az alkotmánybíráskodás Magyarországon

Az Alkotmánybíróság kiemelt szerepet játszik az alkotmányos jogok garantálásában; végső soron ugyanis ő mondhatja ki, hogy bizonyos szervek (így akár a bíróságok) elmulasztották a személyek alkotmányos jogainak érvényesítését a saját eljárásuk során. 2012. január 1-je előtt e lehetőség még csak a jogalkotóval szemben állt rendelkezésre (azaz az Alkotmánybíróság azt mondhatta ki, hogy az Országgyűlés, a Kormány, valamely miniszter, önkormányzat vagy más jogalkotó olyan szabályozást alkotott, amely alkotmányellenes, és ennek okán azt megsemmisítette, esetleg azt, hogy a jogalkotó elmulasztott megalkotni egy olyan szabályozást, amely az alkotmányos normák vagy nemzetközi szerződések alapján kötelessége lett volna, és felhívta azt e feladatának teljesítésére); 2012. január 1-je óta azonban az Alkotmánybíróság egyéni alapjogvédelmet is ellát, amely – lényegileg – azt jelenti, hogy egyedi ügyben, konkrét bírósági eljárásban mondhatja ki egy adott döntésről, hogy alkotmányellenes (alaptörvény-ellenes), és magát az alkotmányos szempontokat figyelmen kívül hagyó bírósági döntést is megsemmisítheti. Ezzel az alkotmányos jogok iránt fogékonyak kezébe az Alaptörvény egy olyan eszközt adott, amellyel valóban hatékonyan léphetnek fel olyan esetekben is, amikor éppen maga a bíróság (vagy előtte valamely közigazgatási szerv) volt az, amely nem vette figyelembe az érintettek alkotmányos jogait. Ezt az eszközt hívjuk alkotmányjogi panasznak.

Az alkotmányjogi panasznak három fajtája van. Az első a 2012 előtt is létezett ún. „régí”, *normakontrollal egybekötött alkotmányjogi panasz* [az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 26. § (1) bekezdés], melynek alapján bárki, akinek az ügyében folytatott bírósági eljárásban véleménye szerint a bíróság alaptörvény-ellenes *jogszabályt* alkalmazott, és ennek folytán valamely, Alaptörvényben biztosított joga sérült, indítványozhatja a bírói ítélet vagy eljárás alapjául szolgáló jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását és megsemmisítését, feltéve, hogy egyéb rendes jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, avagy jogorvoslati lehetőség nincs (nem volt) számára biztosítva. A második a *közvetlen alkotmányjogi panasz* [Abtv. 26. § (2) bekezdés], amelyet akkor lehet igénybe venni, ha az alaptörvény-ellenes *jogszabály* rendelkezésének alkalmazása vagy hatályosulása folytán közvetlenül, bírói döntés nélkül következett be az alkotmányos jogsérelem. A harmadik, újonnan létrejött fajtája pedig az ún. „valódi” *alkotmányjogi panasz* (Abtv. 27. §), melynek lényege, hogy az egyedi ügyben érintett bármely személy vagy szervezet az Alkotmánybírósághoz fordulhat akkor is, ha nem a bíróság által alkalmazott jogszabályt tartja alaptörvény-ellenesnek, hanem (a jogszabály alkotmányosságának elismerése mellett) *magát a bírósági döntést vagy a bírósági döntéshez vezető bírósági eljárást*. Mivel relatíve a legtöbb sikeres valódi alkotmányjogi panasz a tisztességes (hatósági vagy bírósági) eljáráshoz való jog megsértése miatt születik, ezért a tisztességtelen közigazgatási vagy bírósági eljárás viszonylag gyakori indoka a bíróság döntése megsemmisítésének.

Mindeme eljárások *jogkövetkezménye* azonban nemcsak a 1) *megsemmisítés*, hanem más is lehet. Így 2) a *jogalkotó által mulasztással előidézett alaptörvény-ellenesség fennállásának megállapítása* (ekkor az Alkotmánybíróság a mulasztást elkövető szervet – határidő megjelölésével – felhívja feladatának teljesítésére); 3) *alkalmazási tilalom kimondása*, ha az a törvényből nem következik; továbbá 4) *alkotmányos követelmény megállapítása*, amellyel az Alkotmánybíróság meghatározhatja a bíróságok és mindenki más számára egy jogszabály alkotmányos értelmét, illetve azokat a követelményeket, amelyeknek az adott jogszabály bírósági vagy egyéb szervek által történő alkalmazása meg kell, hogy feleljen. Emellett lehetséges még 5) az alaptörvény-ellenes jogszabály alapján jogerős határozattal lezárt *büntetőeljárás felülvizsgálatának elrendelése*, illetve 6) az alaptörvény-ellenes jogszabály alapján jogerős határozattal befejezett *szabálysértési eljárás felülvizsgálatának elrendelése* is.

Fontos, hogy a sérelmezett bírói döntésnek az ügy érdekében kell születnie, vagy az ügyet le kell zárnia, be kell fejeznie (pl. permegszüntető végzés). A panaszt az egyedi ügyben érintett (vagy annak törvényes képviselője) nyújthatja be; maga az egyedi ügy pedig lehet (polgári ügyekben) akár peres, akár nemperes eljárás. A panaszt a sérelmezett döntés kézbesítésétől vagy – ennek hiányában – a tudomásszerzéstől, avagy az Alaptörvényben biztosított jog sérelmének bekövetkezésétől számított hatvan napon belül lehet benyújtani, amely eljárási határidő, azaz a feladás, és nem a beérkezés időpontja számít. E határidő elmulasztása esetén igazolási kérelem az akadályoztatás megszűnésétől számított 15, de a döntés kézbesítésétől vagy az Alaptörvényben biztosított jog sérelmének bekövetkezésétől számított legfeljebb 180 napos objektív határidőn belül terjeszthető elő. A panaszt csak a jogerős bírósági határozat (ítélet vagy végzés) után lehet benyújtani, ha a rendes jogorvoslati lehetőségeket kimerítették, vagy jogorvoslat nincs (nem volt) biztosítva.

Mivel az alkotmányos jogok érvényesítése nem függ semmilyen kötelezettség teljesítésétől vagy a társadalomnak tett szolgálattól, így pl. azokra egy fogyatékkal élő személynek vagy egy kisgyermeknek is joga van, ők azonban ezzel nem feltétlenül vannak tisztában, vagy ha tisztában vannak is, nem feltétlenül vannak olyan helyzetben, hogy maguk lépjenek fel jogaik védelmében, ezért – különösen olyan esetekben, amikor a törvényes képviselő egy szociális intézményhez kötődik – fontos, hogy e személyeket az intézményi

dolgozók tájékoztassák jogaikról és lehetőségeikről, és segítség őket azok érvényesítésében. Ezen eszközök egyike az Alkotmánybírósághoz fordulás, mely indokolt esetben hatékony jogvédelmet jelenthet az intézményi gondozottak, tanulók, de akár az ott dolgozók számára is, bármely állami szervvel (így akár egy bírósággal) szemben, bármilyen alkotmányos jog sérelme esetén.

Irodalom

Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): Emberi jogok. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

Sári János – Somody Bernadette: Alkotmánytan: Alapjogok. Osiris Kiadó, Budapest, 2008.

Tóth J. Zoltán – Térey Vilmos: A „valódi” alkotmányjogi panasz. Kézikönyv jogkereső laikusok és gyakorló jogászok számára. (lektorálta: Köblös Adél) HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2019

Péterfalvi Attila (szerk.): Adatvédelem és információszabadság a mindennapokban. HVG-ORAC, Budapest, 2012

Kovács Kriszta: Az egyenlőség felé: A hátrányos megkülönböztetés tilalma és a támogató intézkedések. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2012.

Cservák Csaba: Az alapjogokat érvényesítő intézményrendszer. Lícium-Art Kiadó, Debrecen, 2018

Nagy Ferenc: A nullum crimen, nulla poena sine lege alapelvről. Magyar Jog, 1995/5. szám, 257-270. o.

Helmut Coing: A jogfilozófia alapjai. Osiris Kiadó, Budapest, 1996

Immanuel Kant: Az erkölcsök metafizikájának alapvetése – A gyakorlati ész kritikája – Az erkölcsök metafizikája. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1991

Tóth J. Zoltán: Állam- és jogelmélet. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2019

Ádám Antal: A vallásszabadság összetevői. Társadalmi Szemle 1994/5. szám, 29-39. o.

Paczolay Péter: A lelkiismereti és vallásszabadság. Acta Humana, 1995, 18-19. szám, 141-153. o.

Rixer Ádám: Religion and Law – Vallás és jog. KRE ÁJK, Budapest, 2010

Schanda Balázs: Magyar állami egyházjog. Szent István Társulat, Budapest, 2003

Köbel Szilvia (szerk.): Az állami és a felekezeti egyházjog alapjai. Patrocinium, Budapest, 2016

Schweitzer Gábor: A lelkiismereti és vallásszabadság, valamint az egyházak jogállásának alkotmányos keretei. Acta Humana, 2006/1. szám, 3-16. o.

Szathmáry Béla: Magyar egyházjog. Századvég Kiadó, Budapest, 2004.

Cservák Csaba: Az ombudsmantól az Alkotmánybíróságig. Az alapvető jogok védelmének rendszere. Lícium-Art Kiadó, Debrecen, 2013

Balássy Ádám Miklós: A közigazgatási bíróság mint a jogállamiságot biztosító intézmény. Jogelméleti Szemle, 2019/3. szám, 108-122. o.

Barcsi Tamás: Az ember méltósága. Attraktor, 2005

Koltay András: A szólásszabadság alapvonalai. Századvég Kiadó, Budapest, 2009

Kovács Júlia: Megvéd-e a jog az éhenhalástól - avagy megvalósulhat-e az élelemhez való jog a XXI. században? De iurisprudentia et iure publico, 2011/4. szám, 381-423. o

Szigeti Péter – Takács Péter: A jogállamiság jogelmélete. Napvilág Kiadó, Budapest, 2004

Téglási András: A tulajdonhoz való jog alkotmányos védelme. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2013

Barzó Tímea: A gyermekek alapvető jogainak védelme a magyar jogban. Családi Jog, 2005/3. szám, 1-6. o.